

Кафедра фінансів

ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ»

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1 Сутність понять інвестицій та інвестиційної діяльності банку.....	6
1.2 Види банківських інвестицій та структура інвестиційного портфеля банку....	12
1.3 Нормативно-правові засади здійснення інвестиційної діяльності банків.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ.	23
2.1 Вплив банківського інвестування на їх фінансовий результат	23
2.2 Аналіз та оцінка інвестиційної діяльності банків в Україні на прикладі АТ «Альфа-Банк»	31
2.3 Виявлення та аналіз проблем інвестиційної діяльності АТ «Альфа-Банк».....	37
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	42
3.1 Зарубіжний досвід інвестиційної діяльності банків	42
3.2 Рекомендації щодо покращення інвестиційної діяльності АТ «Альфа-Банк» .	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні важливим та основним завданням реформування економіки України є активізації інвестиційної діяльності та створення сучасного механізму, який здатний подолати кризу та покращити нинішню економічну ситуацію. Виконання даного завдання значною мірою залежить від розвитку банківської системи та зокрема кожного банку, оскільки саме вони забезпечують ефективний розвиток та функціонування усіх сфер господарської системи та створюють передумови для розширеного відтворення економіки. Здатність вирішення зазначених завдань, насамперед, залежить від механізмів управління банківським капіталом, який характеризує їх платоспроможність, ліквідність та сприяє подальшому розвитку. Як показує сучасна практика, основна увага комерційних банків зосереджена на кредитуванні суб'єктів економіки. Однак, при здійсненні кредитування банки зіштовхуються з певними проблемами, а саме: наявністю частини позик, які неможливо повернути у разі необхідності отримання додаткових коштів, та висока ймовірність неповернення коштів позичальником. Тому, враховуючи зазначені ризики кредитування, банківські установи зацікавлені у здійсненні інвестиційної діяльності. Даний напрям діяльності здатний забезпечити бажаного рівня ліквідності, зростання доходності та збереження коштів з мінімальними ризиками. Проте, зосередження банку на одному з напрямів діяльності є недоцільним та неможливим. Тому важливим завданням для кожного банку є вибір пріоритетного напрямку діяльності з метою досягнення поточних цілей. Попри існування позитивної тенденції активізації банківського інвестування, на сьогодні існує ряд проблем, які потребують негайного вирішення, задля покращення діяльності банків та розвитку банківської системи в цілому.

Метою дослідження є визначення наявних проблем та розробка рекомендацій щодо удосконалення здійснення інвестиційної діяльності комерційними банками України.

Завдання дослідження:

- розглянути сутність поняття банківських інвестицій та роль інвестиційної діяльності для банків;
- визначити основні види банківських інвестицій та структуру інвестиційного портфеля банку;
- здійснити аналіз нормативно-правової бази здійснення банківської інвестиційної діяльності;
- провести оцінку фінансового результату банків в Україні та проаналізувати вплив інвестиційної діяльності на даний показник;
- здійснити аналіз інвестиційної діяльності банків на прикладі АТ «АЛЬФА-БАНК»;
- виявити та проаналізувати проблеми інвестиційної діяльності банків в Україні;
- здійснити аналіз міжнародного досвіду банківської інвестиційної діяльності;
- сформулювати та надати пропозиції щодо вирішення наявних проблем інвестиційної діяльності вітчизняних банків.

Об'єктом дослідження є діяльність комерційних банків.

Предметом дослідження є інвестиційна діяльність банків в Україні, зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК».

Методи дослідження. В основу роботи покладено метод системного підходу, які були використані для вивчення економічних явищ та процесів. Оцінка та аналіз інвестиційної діяльності банків та формулювання рекомендацій щодо її покращення здійснювалися за допомогою аналітичного методу. Для аналізу зарубіжного досвіду інвестиційної діяльності банків був використаний метод наукового узагальнення. Для порівняння банківської інвестиційної діяльності в різних країнах був використаний метод порівняльного аналізу. Під час вирішення конкретних завдань щодо покращення інвестиційної діяльності банків був використаний метод абстрагування.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України з питань здійснення та регулювання інвестиційної діяльності банків, Конституція України, закони України, статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, фінансові звітності вітчизняних комерційних банків, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань банківського інвестування, ресурси мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів. Основна практична цінність проведеного дослідження полягає у можливості впровадження отриманих результатів в практичну діяльність комерційних банків з метою покращення їх інвестиційної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів:

- 1) на основі дослідження наукових робіт авторів та аналізу теоретичних підходів різних авторів конкретизовано та уточнено визначення понять «банківські інвестиції» та «інвестиційна діяльність банків»;
- 2) на основі результатів економетричного моделювання доведено, що протягом останніх років фінансовий результат банків значною мірою залежить від здійснення ним інвестиційної діяльності;
- 3) на основі проведеного дослідження та аналізу проблематики інвестиційної діяльності надано актуальні рекомендації щодо покращення здійснення інвестиційної діяльності банків.

Структура та обсяг роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перший, другий, третій розділи містять по три підрозділи. Основна частина роботи складається з 46 сторінок. Загальний обсяг роботи, який включає вступ, висновки та список використаних джерел складає 60 сторінок.

Ключові слова: банківські інвестиції, банківське інвестування, інвестиційна діяльність банків, фінансові інвестиції банків, інвестиційний портфель банків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність понять інвестицій та інвестиційної діяльності банку

На сьогодні банки є фундаментальною основою економічної системи кожної держави. Інвестиційна діяльність банків є досить таки новим, але доволі перспективним напрямом. Інвестиційна привабливість економіки України на міжнародному рівні є відносно низькою, однак зацікавленість до вітчизняних банків як до потенційних інвесторів зростає. Тому одним з пріоритетних завдань у співпраці банків України з міжнародними організаціями має бути їх інвестиційна діяльність. Результати проведених багатьох наукових досліджень, пов'язаних з веденням господарської діяльності, показали, що інвестиції є передумовою подальших структурних перетворень в державі, крім цього, вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності українського виробника та вирішують багато соціально-економічних проблем під час трансформаційного періоду.

Для початку необхідно розібратися з таким поняттям як «інвестиції». Поняття інвестицій є досить складною та однією з найбільш обговорюваних економічних категорій. На сьогодні існують різноманітні види та форми інвестицій, які мають здатність змінюватися, при цьому враховуючи особливості конкретного стану економіки та рівень розвитку виробничих відносин. Тому інвестиції є однією з найбільш досліджуваних понять в науковій економічній літературі, особливо в сучасній практиці. Дослідженню інвестицій приділяли увагу такі науковці, як: Дж. М. Кейнс, П. Е. Самуельсон, І. А. Шумпетер, У. Ф. Шарп, К. Р. Макконнелл, І. О. Бланк, Л. Дж. Гітман, М. Д. Джонк, С. Л. Брю, Н. В. Ігошин, В. Г. Федоренко, В. В. Селезньов та інші.

Загалом в економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття інвестицій, що демонструє різноманітність трактувань та розуміння їх економічної сутності. Насамперед, даний факт зумовлений індивідуальною особливістю підходів науковців, еволюцією економіки, своєрідністю етапів

економічного розвитку тощо. На нижченаведеній табл. 1.1 можна побачити основні трактування поняття “інвестиції”.

Таблиця 1.1 Основні трактування авторів щодо інвестицій

Автор	Трактування
У. Шарп	Інвестувати – означає розлучитися з грошми сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму у майбутньому.
І. Бланк, Е. Допан, Д. Ліндсей	Інвестиції – це вкладення капіталу в грошовій, матеріальній та нематеріальній формах в об’єкти підприємницької діяльності з метою отримання поточного доходу або забезпечення підвищення його вартості у майбутньому періоді.
Л. Гітман, М. Джанком	Інвестиції – це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження або збільшення суми капіталу, зростання його вартості й (або) дати повний розмір доходу.
К. Макконнелл, С. Брю	Інвестиції - це витрати на будівництво нових заводів, на верстати, устаткування з тривалим терміном служби; витрати на виробництво і нагромадження засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів; витрати на поліпшення освіти, здоров’я працівників чи на підвищення мобільності робочої сили.

Джерело: складено авторами на основі даних [1].

Аналізуючи різноманітні тлумачення авторів, можна помітити деяку неточність, оскільки під “інвестиціями” розуміють будь-які вкладення коштів, які не дуже часто пов’язані з досягненням інвестиційних цілей суб’єктів. Крім цього, розглядаючи економічну літературу, автори часто визначають поняття “інвестиції” як вкладення виключно у грошовій формі. Однак, на сьогодні інвестування може здійснюватися як у грошовій, так і у іншій будь-якій формі (у формі майна, немайнових активів, виробничого досвіду тощо).

З урахуванням вищезазначених трактувань та зауважень можна сформулювати універсальне визначення даного поняття: інвестиції - це вкладення грошових, матеріальних та інших цінностей в об'єкти підприємницької або інших видів діяльності з метою одержання прибутку та (або) отримання певного соціального ефекту.

В Україні до початку 90-х років поняття інвестицій не використовувалося в теоретичних та практичних аспектах. Вперше дану економічну категорію почали використовувати у вітчизняній економічній літературі, як синонім поняття “капітальні вкладення”, оскільки основною метою інвестиційної діяльності є збільшення обсягів виробництва. Через формування ринкових відносин в Україні поступово змінюються наукові погляди, розвиваються різноманітні методи та принципи здійснення інвестиційної діяльності. Важливо зазначити, що однією з найосновніших факторів розвитку інвестиційної теорії в Україні було становлення системи приватного підприємництва та конкуренції [2].

Аналіз та систематизація вищенаведених трактувань різних авторів дають можливість виокремити специфічні особливості інвестицій як економічної категорії, а саме:

- витратний характер (усі види та форми інвестицій передбачають витрати, вкладення капіталу тощо);
- цільовий характер (усі інвестиції здійснюються з якоюсь метою, наприклад, одержання прибутку або досягнення соціального ефекту);
- ризиковий характер (інвестиції пов'язані з ризиком, ймовірністю не досягти запланованих результатів);
- терміновий характер (інвестиції мають визначений термін розміщення вкладення капіталу).

Окремої уваги потребує розгляд похідного поняття, а саме банківських інвестицій. Аналіз наукової економічної літератури показав, що чіткого та єдиного визначення поняття банківських інвестицій не існує, оскільки науковці мають різноманітні думки стосовно цієї економічної категорії, розглядаючи

банківські інвестиції як один із видів інвестицій, або як елемент фінансового ринку та інше.

Окремий внесок у розвиток теорії банківського інвестування зробили Капран В. І., Кривченко М. С., Омельченко С. І. та Коваленко О. К.. Вони зазначають, що банківські інвестиції – це інвестиції, які здійснюються комерційними банками (суб'єктами інвестиційної діяльності) [3]. Однак, на нашу думку, дане трактування банківських інвестицій є неповним через недостатність пояснення їх економічної сутності та через відсутність розгляду особливостей здійснення інвестиційної діяльності банками.

Інше визначення поняття банківських інвестицій пропонує вітчизняний вчений-економіст Мороз А. М., визначаючи їх як непрямі вкладення банківських коштів в економіку, які відображають рух фіктивного капіталу у формі інвестиційного портфеля банків [4]. На нашу думку, дане визначення не повністю розкриває напрями банківського інвестування, які, насамперед, передбачають вкладення власних ресурсів з метою отримати бажану вигоду у майбутньому.

Варто зазначити, що основному банківські інвестиції пов'язані із вкладеннями у цінні папери, які здійснюються за власний рахунок банків або на комісійних засадах. Внаслідок цього в науковій економічній літературі неодноразово можна зустріти визначення банківських інвестицій, як вкладень виключно у цінні папери. Мещеряков А. А. та Лисяк Л. В. визначають банківські інвестиції наступним чином: «банківські інвестиції – це кошти, вкладені на певний період у цінні папери, випущені урядом, місцевими органами влади, недержавні боргові зобов'язання, акції і облігації акціонерних товариств, похідні фінансові інструменти, деривативи та інші види цінних паперів» [5]. Однак, варто зазначити, що банківські установи інвестують не тільки у цінні папери, а й здійснюють інвестиції у нерухомість, інтелектуальні цінності, майнові права тощо.

Отже, враховуючи усі вищенаведені трактування авторів поняття банківських інвестицій та власних зауважень, ми пропонуємо наступне визначення даної економічної категорії: банківські інвестиції – це вкладення

коштів та інших ресурсів комерційних банків у рухоме та нерухоме майно, інтелектуальні цінності та цінні папери з метою одержання прибутку або (та) отримання певної вигоди у майбутньому.

Сучасна практика показує, що забезпечення ефективного функціонування та збільшення доходів банку значною мірою залежить від здійснення ним інвестиційної діяльності. Інвестиційна діяльність комерційних банків є різновидом інвестиційної діяльності, однак, в науковій вітчизняній економічній літературі та в українському законодавстві не існує єдиного підходу до визначення даного поняття. Деякі науковці визначають, що інвестиційна діяльність банків пов'язана виключно з інвестиціями в цінні папери, інші акцентують увагу на розміщенні коштів на певний термін з метою одержання доходу.

Найкраще трактування поняття інвестиційної діяльності банку навів український вчений А. Е. Мельников, який визначив її як «практичну діяльність банківських установ щодо реалізації різних форм інвестицій задля отримання доходу, соціального ефекту, підтримки певного рівня ліквідності та платоспроможності чи інших цілей банку» [6]. На нашу думку, саме це визначення поняття банківської інвестиційної діяльності розкриває сутність цього напряму діяльності.

Наступним кроком дослідження є розгляд способів здійснення інвестиційної діяльності банком. Оскільки банківські установи є учасниками фінансового ринку, то загалом розрізняють три основні напрями участі банків у інвестиційному процесі:

- споживання інвестицій (здійснення посередницької діяльності);
- участь у інвестиціях (проведення комісійно-посередницьких та позикових операцій);
- інвестування (виконання банком функцій інвестора або інвестиційного кредитора).

Банківське інвестиційна діяльність здійснюється за допомогою обраної банком інвестиційної політики, яка, насамперед, залежить від його фінансового

стану, ліквідності та інших фінансових показників. Тобто, інвестиційна політика – це комплекс цілеспрямованих заходів та зважених рішень, які спрямовані на визначення потреб у інвестиційних ресурсах, збільшення джерел фінансування, вибір пріоритетних напрямів фінансування та безпосередньо залучення інвестицій. Саме інвестиційна політика банку допомагає у виборі найефективніших фінансових інструментів та впливає на рівень інвестиційної активності та формування інвестиційного портфеля банку.

Як показує практика, банк є одним з тих фінансових інститутів, який здатний забезпечити ефективне управління інвестиціями та отримати від своєї діяльності значний прибуток. Зазначимо, що на рівень інвестиційної діяльності банків впливають внутрішні та зовнішні чинники. Поділ чинників на внутрішні та зовнішні можна побачити на табл. 1.2.

Таблиця 1.2 Структура чинників, які впливають на інвестиційну діяльність банків

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
<ul style="list-style-type: none"> • стратегія комерційного банку; • регіональні та галузеві особливості функціонування банку; • ресурсний потенціал банку; • підтримка відповідного рівня ліквідності та мінімізація ризиків; • професійна підготовленість. 	<ul style="list-style-type: none"> • загальний стан економіки країни; • законодавчі пільги та обмеження; • стан фондового ринку та рівень його розвитку; • зміна процентної ставки; • курсова вартість цінних паперів.

Джерело: складено авторами на основі даних [7].

Отже, можна зробити висновок, що внутрішні чинники слугують визначальними факторами формування інвестиційного портфеля банку та є основними чинниками формування інвестиційної стратегії для кожного банку. Натомість рівень ризиковості інвестиційного портфеля залежить від зовнішніх чинників. До прикладу, за умови стабільності економіки держави банки

ефективно працюють з іншими юридичними особами, розміщують акції на фондовому ринку, що в свою чергу забезпечує стабільність економічної системи та підвищує ефективність інвестиційної діяльності банків.

Незважаючи на різноманітність напрямів здійснення інвестиційної діяльності, банківське інвестування, насамперед, здійснюється з метою збільшення доходності банку та контролю за рівнем ризику. Наприклад, якщо діяльність банку націлена на одержання високих доходів від активних операцій швидкими темпами, то банк втрачає свою ліквідність і, навпаки, якщо банк має за мету забезпечення високого рівня ліквідності, то це передбачає втрату доходності [11]. Саме тому ефективність діяльності комерційних банків залежить від його інвестиційної політики. Важливою умовою забезпечення необхідного рівня ліквідності банку є відсутність надлишку ліквідних коштів, оскільки це призводить до зменшення можливих доходів банку. Інакше кажучи, банкам постійно потрібно ефективно диверсифікувати банківські операції, особливо зосередити увагу на збільшенні банківських інвестицій та визначенні необхідного рівня ліквідності. Тому на сьогодні для банків важливим та основним завданням є визначення напрямів інвестування та формування ефективного інвестиційного портфеля.

1.2 Види банківських інвестицій та структура інвестиційного портфеля банку

Ефективне управління інвестиціями відіграє важливу роль у інвестиційній діяльності банків. Проте в науковій економічній літературі існує значна кількість визначень, які характеризують різноманітні види банківських інвестицій. Тому з метою забезпечення цілеспрямованого та ефективного управління інвестиційними вкладеннями банків, насамперед, потрібно систематизувати їх термінологію та розглянути класифікацію, щоб виявити специфічні особливості кожного виду інвестицій банку.

У зарубіжній та вітчизняній економічній літературі залежно від об'єкта інвестування розрізняють фінансові та реальні інвестиції. Фінансові інвестиції визначаються як вкладення коштів у різноманітні фінансові інструменти, такі як цінні папери, депозити, цільові банківські вкладення, паї, частки, вкладення у статутні фонди компаній. Як щодо реальних інвестицій, то це вкладення коштів у матеріальні та нематеріальні активи [8].

Залежно від характеру участі в інвестиційній діяльності інвестиції поділяються на прямі та непрямі. Прямі інвестиції – це такий вид інвестування, у якому під час вибору об'єктів інвестування та вкладенні коштів інвестор бере безпосередню участь. Під непрямими інвестиціями розуміють напрям інвестування, у якому беруть участь інші особи (інвестиційні та інші фінансові посередники).

Залежно від періоду інвестування у науковій економічній літературі розрізняють короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 3 до 5 років) та довгострокові (більше 5 років) інвестиції [9]. Однак, як показує сучасна практика інвестиційної діяльності банків, інвестиції загалом поділяють на короткострокові, які здійснюються на період не більше одного року (облігації, короткострокові депозитні вклади, ощадні сертифікати, облігації підприємств) та довгострокові, які здійснюються на період більше одного року (реальні інвестиції, довгострокові облігації, казначейські білети).

Важливою класифікацією є розподіл інвестицій залежно від джерел фінансування. Згідно з цією класифікацією розрізняють наступні види інвестицій, які здійснюються за рахунок:

- власних фінансових ресурсів (прибутки, грошові нагромадження та заощадження громадян, юридичних осіб);
- позичкових коштів (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучених коштів інвесторів (коштів, одержаних від продажу цінних паперів, внесків громадян та юридичних осіб);
- бюджетних інвестиційних асигнувань;

- безоплатних та благодійних внесків організацій, підприємств та громадян [10].

Василенко Д. В. пропонує поділити інвестиційний портфель на чотири сектори: борговий, дольовий, вексельний та реальний. Внаслідок цього інвестиційні операції відповідно поділяються на боргові, дольові, вексельні та реальні. Дану класифікацію можна побачити нижче на рис. 1.1.

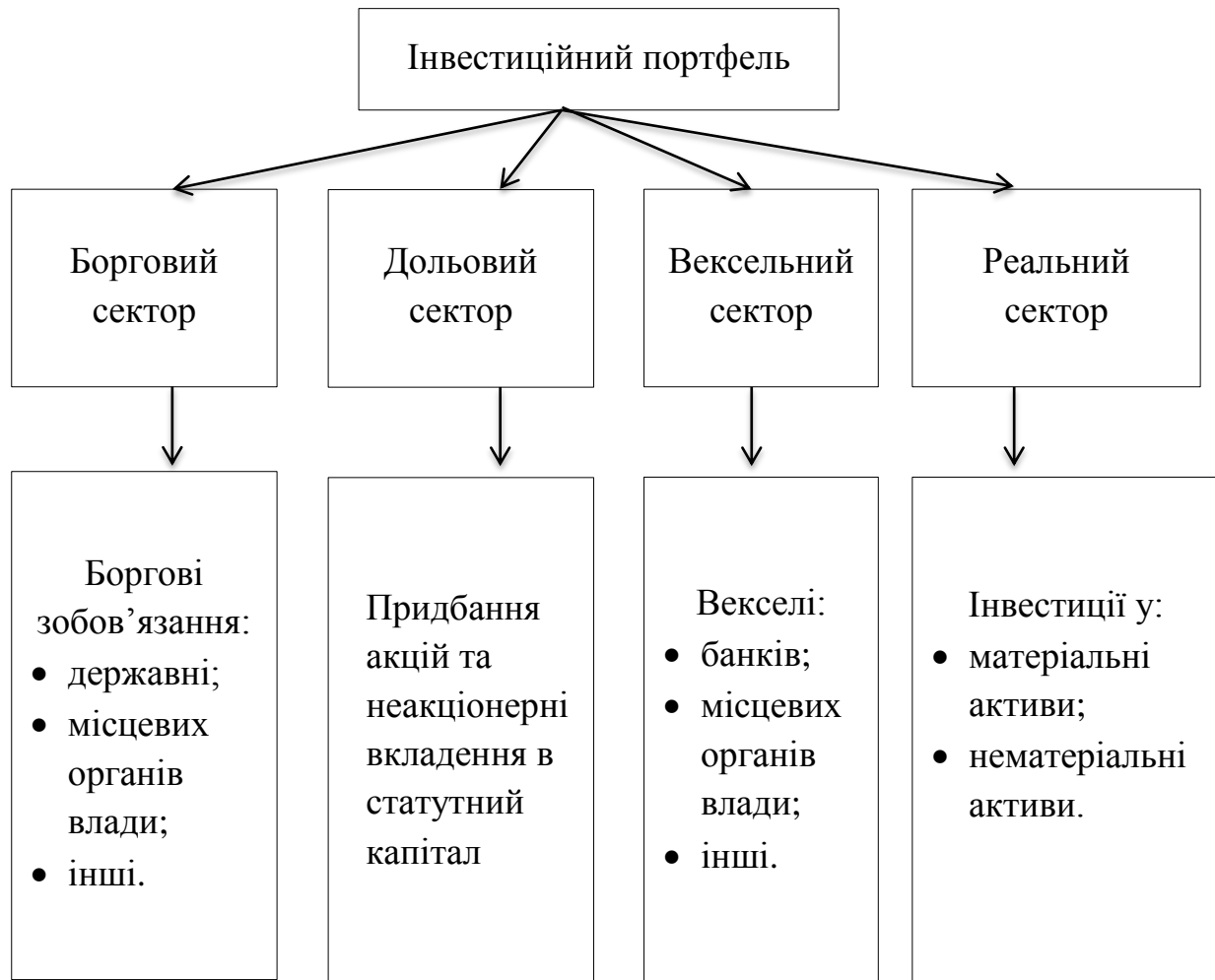


Рисунок 1.1 - Структура інвестиційного портфеля банку

Джерело: складено авторами на основі даних [9].

Вищезазначена класифікація банківських інвестицій, яка орієнтована на сучасну банківську систему, є зручною для використання. Окрім цього, дану класифікацію можна вважати універсальною, оскільки з появою нових фінансових інструментів їх досить легко додати до цієї системи.

Отже, наведені класифікації банківських інвестицій та їх ознак не є обмеженою, оскільки їх можна дещо змінити та доповнити. Однак, варто зазначити, що в основному існує дві основні форми банківських інвестицій, які визначають напрями інвестування банку – це фінансові та реальні інвестиції.

У результаті інвестиційної діяльності банку формується його інвестиційний портфель. На думку Примостки Л. О., інвестиційний портфель банку це вид діяльності, який пов'язаний з інвестуванням банківських коштів на тривалий термін в такі активи як: цінні папери, нерухомість, статутні фонди підприємств тощо, ринкова вартість яких може зростати та приносити власнику дохід у вигляді процентів, дивідендів та інших прямих і непрямих доходів [8].

Загалом структура інвестиційного портфеля банку складається з інвестицій у цінні папери та з прямих банківських інвестицій. В Україні відповідно до Положення «Про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів» банківські інвестиції в цінні папери класифікуються наступним чином:

- торговий портфель цінних паперів (частина інвестиційного портфеля банку, яка включає в себе цінні папери, які були придбані для перепродажу з метою отримати прибуток внаслідок короткотермінових коливань ринкової ціни);
- портфель цінних паперів на продаж (частина інвестиційного портфеля банку, у склад якого входять цінні папери, придбані банком на короткий термін для продажу у зв'язку зі зміною відсоткових ставок, наявності альтернативних інвестицій, потреб ліквідності тощо);
- портфель цінних паперів, які утримуються до погашення (включає в себе придбані банком боргові цінні папери з фіксованими платежами та з фіксованим строком погашення);
- інвестиції в асоційовані та дочірні компанії (інвестиції в пайові цінні папери, які відносяться до довгострокових вкладень) [11].

Як вже було зазначено, окрім інвестицій у цінні папери, банківська інвестиційна діяльність пов'язана з прямими банківськими інвестиціями, які класифікуються таким чином:

- інвестиції у власну діяльність;
- інвестиції у інші види діяльності;
- продаж та купівля цінних паперів на вторинному ринку, портфельне управління фінансовими активами;
- інвестиційне проектування;
- довгострокове кредитування під заставу цінних паперів [9]

Окрему увагу варто звернути на основних функціях, які виконує інвестиційний портфель банку. До прикладу, П. Роуз виявив та описав основні функції інвестиційного портфеля банку наступним чином:

- підтримка ліквідності банку;
- використання як застави кредитів центрального банку;
- покращення фінансових показників балансу банку;
- забезпечення гнучкості банківського портфеля активів;
- страхування банку від втрат, які можуть відбутися через зміну ринкових процентних ставок;
- стабілізація прибутків банку незалежно від фаз ділового циклу;
- управління діяльністю дочірніх структур;
- тощо [12].

На нашу думку, вищезазначені функції інвестиційного портфеля банку, насамперед, необхідно враховувати під час управління самим інвестиційним процесом. Оскільки банк розглядає інвестиційний портфель як неподільний об'єкт управління, основним завданням банку є проведення аналізу структури та якості інвестицій, їх диверсифікація та оптимальне співвідношення ризиковості та прибутковості цінних паперів.

Досліджуючи структуру та функції інвестиційного портфеля банку, особливу увагу варто звернути на таке поняття як «інвестиційний ризик».

Загалом, інвестиційний ризик – це об’єктивне явище, оскільки воно є присутнім під час здійснення будь-якого інвестиційного проекту. На нижченаведеному рисунку 2.2 можна побачити вплив основних чинників інвестиційного ризику на банківську діяльність.



Рисунок 2.2 – Вплив основних чинників інвестиційного ризику на банківську діяльність

Джерело: складено авторами на основі даних [9].

Отже, можна вважати, що інвестиційний ризик – це ймовірне настання якоїсь небажаної події, що тягне за собою свої негативні наслідки. До цих наслідків, насамперед, необхідно віднести втрату очікуваного доходу, втрата частини вкладених коштів, невиконання інших цілей інвестиційної діяльності. Однак, варто зауважити, що на сьогодні інвестиційні ризики можна обчислити, оцінити та врахувати під час прийняття рішення, тому це не є основною проблемою інвестиційної діяльності банків.

1.3 Нормативно-правові засади здійснення інвестиційної діяльності банків

Формування нормативно-правової бази передбачає прийняття нормативно-правових актів, головним завданням яких є регулювання суспільних відносин, забезпечення можливості реалізації суспільних та приватних інтересів, контроль

за виконанням законодавства та захист прав та свобод громадян, осіб без громадянства та іноземців не території України.

На нашу думку, потрібно почати з розгляду та аналізу поняття «законодавча база», оскільки зазначена категорія та її значення, для подальшого розуміння, є доволі важливим елементом розкриття тематики дослідження. Як вказують науковці, законодавчою базою сукупність нормативно правових актів, що врегульовує систему, механізм та кожен етап здійснення інвестиційної діяльності банків України.

Система правового впливу щодо інвестиційної діяльності банків складається з законів та підзаконних нормативно-правових актів (нормативні акти Кабінету Міністрів України, укази Президента, акти Національного банку України тощо). Варто зазначити, що закон – це інструмент довгострокового регулювання, а постанови, укази, інструкції та інші акти є інструментами локального та короткострокового регулювання.

Фактично, регулювання банківської діяльності має двоаспектний характер, оскільки нормативна регламентація має декілька рівнів – загальний та спеціальний. До загального, переважно, входить компетенція Верховної Ради України щодо видання законів та постанов. Спеціальний рівень, у свою чергу, здебільшого належить до сфери нормативного упорядкування Національним банком України через видання загально-нормативних та індивідуальних актів. Загалом, банківське законодавство складається з правових форм, до яких належать правові норми різних галузей права, що не є однорідними, – це насамперед норми фінансового, адміністративного й цивільного права.

Загально-правові засади здійснення інвестиційної діяльності складаються з двох груп державно-нормативної регламентації: банківської та інвестиційної.

До першої групи входять наступні нормативно-правові акти:

- 1) Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року;
- 2) Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року;

- 3) Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року;
- 4) Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року [13].

До другої, у свою чергу, слід віднести:

- 1) Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року;
- 2) Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року [13].

Основоположним нормативним актом в інвестиційній діяльності банків є Господарський кодекс України, оскільки він є системоутворюючим чинником та умовним каркасом господарського законодавства, на основі якого знайшли своє вираженні спеціалізовані законодавчі акти предметного регулювання. У вищевказаному правовому джерелі регламентуються норми щодо інвестиційної політики, поняття іноземної інвестиції, цінних паперів та їх видів, інвестування інноваційної діяльності, правового статусу банків, державного регулювання зовнішньоекономічної (в тому числі інвестиційної) діяльності, правовий режим інвестування.

Статус банків, як суб'єктів інвестиційної діяльності, регулює Закон України «Про банки та банківську діяльність», визначаючи структуру банківської системи, економічні, організаційні та правові засади створення, діяльності, реорганізації та ліквідації банків, обмеження щодо здійснення інвестицій, тощо [14]. Стаття 4 вищезазначеного Закону передбачає, що банки мають право самостійно визначати напрями своєї діяльності та спеціалізацію за видами послуг. Крім цього, варто зазначити, що за Статтею 5 банки самостійно володіють, користуються та розпоряджаються майном, яке перебуває у їхній власності.

Банківська інвестиційна діяльність, у більш специфіко-визначальному вимірі, регулюються Законом України «Про інвестиційну діяльність». Ми переконані, що вищезазначений закон є визначальним для розкриття теми регулювання інвестиційної діяльності банків, оскільки визначає правові, організаційні та економічні умови здійснення інвестиційної діяльності. Також

вказаний нормативно-правовий акт фіксує державне розуміння поняття інвестицій - всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [10]. Варто зазначити, що на сьогодні інвестиції можуть здійснюватися як у грошовій формі, так і в будь-якій іншій (нерухомість, права інтелектуальної власності тощо). Інвестиційна діяльність, відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначається як «сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій» [10]. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність», об'єктом інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, у тому числі цінні папери, цільові грошові вклади, інтелектуальні цінності, науково-технічна продукція та інше [10]. Стаття 5 даного Закону передбачає, що інвестори це «суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування» [10]. Крім цього, інвестори мають право виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, при цьому виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» до джерел фінансування інвестиційної діяльності відносяться:

- власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- бюджетні інвестиційні асигнування;
- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян [10].

Банки здійснюють прямі інвестиції та операції з цінними паперами згідно з законодавством України про цінні папери, інвестиційну діяльність та відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Варто зазначити, що банку заборонено інвестувати кошти в юридичну особу, статусом якої передбачена повна відповідальність її власників. Пряма та (або) опосередкована участь банку у статутному капіталі іншої юридичної особи не повинна перевищувати 15% статутного капіталу банку, а сукупні інвестиції банку не повинні перевищувати 60% розміру його статутного капіталу [14]. Тобто дане обмеження впливає на інвестиційні можливості банку і, на нашу думку, за таких умов інвестиційна потужність банку недостатня для реалізації великих проектів. Однак, наведені вище вимоги не застосовуються якщо:

- 1) акції та інші цінні папери, придбані банком у зв'язку з реалізацією права заставодержателя і банк не утримує їх більше одного року;
- 2) інвестиції здійснюються в статутний капітал банку;
- 3) цінні папери придбані банком за договором про андерайтинг та знаходяться у власності банку не більше одного року;
- 4) акції та інші цінні папери придбані банком за рахунок та від імені своїх клієнтів [14].

Окремо варто зупинитись на не охарактеризованих актах українського законодавства. Так, Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» відіграє свою, у розрізі об'єктів інвестування, роль при визначенні правових засад здійснення державного регулювання ринку цінних паперів та державного контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні [15]. Також вищезгаданий закон встановлює компетенцію, права, обов'язки та структуру Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, як органу що здійснює регулювання ринку цінних паперів [15]. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» регулює практичні відносини, які виникають під час розміщення та обігу цінних паперів. Наприклад, ст. 17 вказаного нормативно-правового акту встановлює, що професійна діяльність з торгівлі цінними паперами на фондовому ринку провадиться торговцями цінними

паперами, які створюються у формі господарського товариства та для яких операції з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами є виключним видом діяльності, крім випадків, передбачених цим Законом, а також банками [16].

Закон України «Про Національний банк України» є особливим актом законодавства в аспекті розглядуваної тематики, оскільки він є фактично оперативним регулятором діяльності банків. Так, відповідно до ст. 6 вищенаведеного акту, до основних функцій Національного банку України входить сприяння фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі, визначеної у частині другій цієї статті [17]. Згідно з ст. 7 Закону України «Про Національний банк України», Національний банк України «встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна, організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу, здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі» [17].

На нашу думку, реалізація головної мети нормативно-правової бази в системі регулювання банківської інвестиційної діяльності провадиться через виконання наступних цілей: забезпечення сталого розвитку банківської системи; обмеження монопольного контролю на ринку фінансових ресурсів; забезпечення конкурентоспроможності банків; активне стимулювання банківської інвестиційної діяльності. Отже, головним завданням розвитку нормативно-правової бази є пристосування та вдосконалення умов інвестиційної діяльності банків до умов економічного розвитку. Особливо це стосується розширення переліку цінних паперів, які можуть використовувати банки у своїй діяльності.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

2.1 Вплив банківського інвестування на їх фінансовий результат

Для поглибленого дослідження інвестиційної діяльності банків в Україні, на нашу думку, варто проаналізувати фінансово-економічний стан вітчизняних банків, звернути увагу на його основні показники діяльності та окремо дослідити вплив інвестиційної діяльності на фінансовий результат банку.

Головною метою діяльності будь-якого комерційного банку є отримання максимального прибутку за умов наявності стабільного стану банку та його тривалого функціонування на ринку. Оскільки прибуток є кінцевим результатом діяльності банку, то можна стверджувати, що його величина відображає результати усіх його видів діяльності, активних та пасивних операцій. Взагалі, у збільшенні обсягів прибутку зацікавлений не тільки сам банк, але й держава, акціонери, вкладники, клієнти, партнери, персонал тощо. Зростання прибутковості банку уможливорює розширення діяльності, збільшенню капіталів та резервів й розширення банківських операцій та послуг. Особисто для держави прибуток комерційних банків є певною мірою орієнтиром його стабільності та надійності. Як щодо вкладників, то зростання прибутку дає уявлення про ефективність його діяльності, а для акціонерів прибуток – це джерело виплат дивідендів. Однак, на сьогодні невирішеним є питання визначення головних факторів, які впливають на формування фінансового результату банківської діяльності.

Отже, для комерційних банків першочерговим завданням є забезпечення його прибутковості. Дохідність комерційного банку відображає сукупний результат його діяльності в усіх сферах економіки. Науковці зазначають, що фінансовий результат комерційного банку напряму залежить від його доходу, який в свою чергу залежить від обсягу кредитних вкладень, інвестицій банку, структури його активів та розміру відсоткової ставки за наданими кредитами [18].

Враховуючи динаміку розвитку банківської системи в Україні, варто зауважити, що за останні 20 років спостерігались як періоди зростання, так і періоди спадання показника фінансового результату банків. На рис. 2.1 можна спостерігати зміну фінансових результатів українських банків протягом 2009-2020 рр.

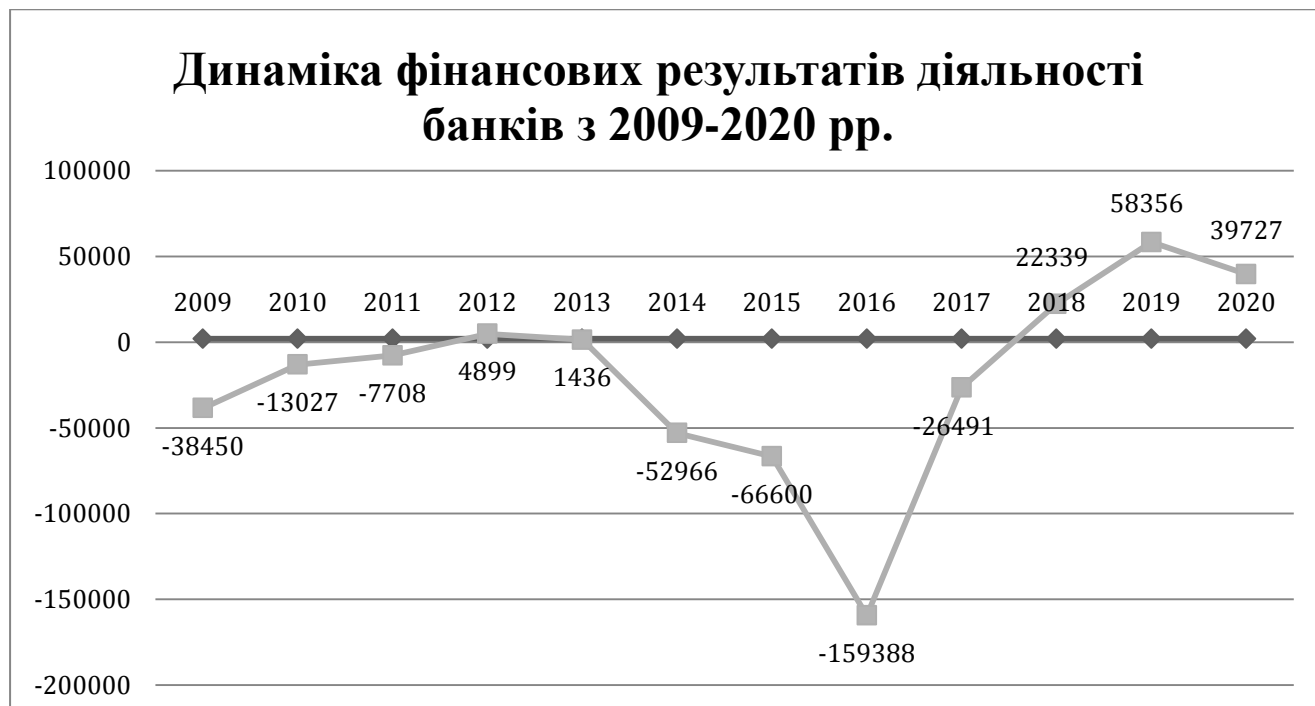


Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових результатів діяльності банків з 2009-2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

З вищенаведеної діаграми можна зробити висновок, що фінансово-економічна криза 2008-2009 років негативно вплинула на банківську діяльність в Україні. З 2009 р. по 2011 р. фінансовий результат вітчизняних банків характеризується від’ємними значеннями. Протягом наступних двох років (2012-2013 рр.) діяльність банківських установ відновилася та характеризується додатнім фінансовим результатом, хоча і незначним. Однак події 2014 року спричинили наступну фінансово-економічну та політичну кризу, внаслідок чого, протягом наступних років відбулось значне спадання рівня ВВП, зростання інфляції та девальвація національної валюти, що в свою чергу спричинило відтік банківських депозитів та банкрутство значної кількості комерційних банків України. До прикладу, у 2016 році більше 20 комерційних банків були визнані

неплатоспроможними, а у 2015 році більше 30 банків покинули ринок з різних причин (на рис 2.2 можна побачити динаміку зміни кількості комерційних банків в Україні за 2010-2020 рр.). З 2018 року показник фінансового результату діяльності банків вийшов на новий додатній рівень. Однак внаслідок коронакризи з 2019 року спостерігається загальне зниження активності банківської діяльності та падіння попиту на банківські послуги і кредити, що й спричинило падіння фінансового результату банківської системи.



Рисунок 2.2 – Динаміка кількості комерційних банків в Україні за 2010-2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

Отже, можна зробити певний висновок, що однією з найголовніших проблем функціонування вітчизняних комерційних банків є нестабільність економічної ситуації в країні. Аналізуючи наукову економічну літературу було визначено, що на прибутковість та ефективність функціонування банків, та банківської системи в цілому найбільше впливають внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх чинників, насамперед, відносять організацію роботи самої банківської установи, а зовнішні чинники включають в себе економічну та

соціально-політичну ситуацію в країні, фінансовий стан ринку, ступінь розвитку банківської системи та інше. Крім цього, важливим фактором впливу на комерційні банки є політика НБУ, яка стосується рефінансування, визначення норм резервування тощо.

Основну увагу варто звернути на вплив внутрішніх факторів на фінансовий результат банківської діяльності. До одних з найосновніших чинників, які впливають на результат банківської діяльності, відносять: характер діяльності банку, його масштаб, тип діяльності, структура та ступінь незалежності банку. До прикладу, чим більшим є капітал банку (його масштаб), тим надійнішим та більш диверсифікованим є його портфель активів. Структура активів, їх якість та прибуток в основному залежать від спеціалізації банківської установи. Тобто основною метою дослідження даного аспекту роботи є кількісний аналіз внутрішніх факторів впливу на фінансовий результат банківської діяльності, при цьому акцентуючи увагу на його інвестиційній діяльності.

Для економетричного моделювання була використана інформація про результати діяльності комерційних банків в Україні, яка була взята з офіційних сайтів Національного банку України [19] та Міністерства фінансів України [20]. Для дослідження було використано статистичні дані щодо результатів діяльності 25 комерційних банків в Україні з початку 2019 р. до початку 2021 р. Для кращого аналізу впливу внутрішніх факторів, основні показники банківської діяльності було розподілено на 4 групи:

- активи та зобов'язання (активи, балансовий капітал, зобов'язання);
- кредитно-інвестиційний портфель (міжбанківські кредити, кредити фізичним та юридичним особам, інвестиції в цінні папери);
- депозитні вкладення фізичних осіб;
- фінансовий результат банківської діяльності.

Таким чином, для побудови економетричної моделі фінансовий результат діяльності банків був обраний як залежна змінна (Y). Що стосується вибору незалежних змінних, то він базувався на вищенаведеному розподілу та на кореляційному аналізі. Щоб уникнути мультиколінеарності у розподілених

перших двох групах було обрано незалежні змінні наступним чином: між усіма незалежними змінними в групі та залежною на основі аналізу коефіцієнтів парної кореляції було обрано ті змінні, які тісно пов'язані із залежною змінною, але при цьому не сильно корелюють з іншими незалежними змінними. Значення коефіцієнтів парної кореляції для перших двох груп можна побачити на табл. 2.1 та табл. 2.2.

Таблиця 2.1 Коефіцієнти парної кореляції для групи «Активи та зобов'язання»

	Фінансовий результат	Активи	Балансовий капітал	Зобов'язання
Фінансовий результат	1			
Активи	0,976	1		
Балансовий капітал	0,978	0,995	1	
Зобов'язання	0,928	0,984	0,982	1

Джерело: складено та розраховано авторами на основі даних [19].

Таблиця 2.2 Коефіцієнти парної кореляції для групи «Кредитно-інвестиційний портфель»

	Фінансовий результат	Міжбанківські кредити	Цінні папери	Надані кредити
Фінансовий результат	1			
Міжбанківські кредити	0,417	1		
Цінні папери	0,891	0,651	1	
Кредити фізичним та юридичним особам	0,686	0,722	0,655	1

Джерело: складено та розраховано авторами на основі даних [19].

Значення коефіцієнтів парної кореляції для першої групи показників «Активи» є близькими до одиниці, що свідчить про наявність тісної кореляції між

показниками активів, балансового капіталу та зобов'язаннями. Тому, задля уникнення мультиколінеарності було обрано показник балансового капіталу банків. Аналіз другої групи показників «Кредитно-інвестиційного портфеля» здійснено аналогічно до першої групи. З-поміж показників, які найбільше впливають на фінансовий результат банків та найменше корелюють з іншими, варто виділити та використати для моделі показник цінних паперів.

Таким чином, для моделі було взято наступні незалежні змінні: балансовий капітал, млн. грн. (X_1); цінні папери, млн. грн. (X_2); депозитні вкладення фізичних осіб, млн. грн. (X_3). Крім цього, для згладжування та зменшення розміру даних всі показники було прологарифмовано. На наступній табл. 2.3 можна побачити результати оцінювання параметрів економетричної моделі.

Таблиця 2.3 Результати оцінки параметрів економетричної моделі

	Y	X_1	X_2	X_3
Коефіцієнти регресії	-4,217	0,366	0,261	0,501
Стандартна похибка	0,864	0,121	0,081	0,097
Коефіцієнт кореляції	0,935			
Коефіцієнт детермінації	0,875			

Джерело: складено та розраховано авторами на основі даних [19].

Отже, регресійне рівняння залежності фінансового результату банку від обраних внутрішніх факторів виглядає наступним чином:

$$\ln(Y) = -4,217 + 0,366 \ln(X_1) + 0,261 \ln(X_2) + 0,501 \ln(X_3), (2.1)$$

З табл. 2.3 можна побачити, що коефіцієнт детермінації дорівнює 0,877. Тобто, це означає, що майже на 88% економетрична модель пояснює поведінку залежної змінної, а на 12% поведінка залежної змінної залежить від інших факторів, неврахованих у нашу модель. Крім цього, важливим показником для економетричної моделі є коефіцієнт кореляції, який показує щільність лінійного зв'язку між залежною та незалежними змінними та знаходиться через квадратний корінь коефіцієнта детермінації. З вищезазначеної таблиці можна побачити, що коефіцієнт кореляції має значення 0,935 – це означає, що між фінансовим результатом банків та включеними в модель факторами існує дуже щільний лінійний зв'язок. Важливо зазначити, що оскільки ми прологарифмували наші показники, оцінки параметрів нашої моделі дорівнюють коефіцієнтам еластичності відповідним змінним [21].

Важливим етапом побудови економетричної моделі є перевірка її на адекватність. Для перевірки якості моделі та оцінок її параметрів були використані F-тест та t-тест. Для розрахунку фактичного значення F-критерію Фішера було використано наступну формулу:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} \frac{(n-m-1)}{m}, (2.2)$$

де R^2 - коефіцієнт детермінації;

n – кількість спостережень;

m – кількість параметрів, включених у модель.

Після розрахунку було визначено, що фактичне значення F-критерію дорівнює 151,51. При рівні значимості $\alpha=0,05$, $f_1=3$, $f_2=65$ табличне значення F-критерію дорівнює 2,76. Отже, фактичне значення F-критерію перевищує його табличне значення, що говорить нам про адекватність побудованої економетричної моделі.

Для перевірки статистичної значимості оцінок параметрів моделі, було використано t-тест. Для розрахунку t-критерію Стюдента було використано наступну формулу:

$$t_i = \frac{b_i}{S_{b_i}}, (2.3)$$

де b_i – коефіцієнт регресії при факторі x_i ;

S_{b_i} – стандартна похибка коефіцієнта регресії b_i .

Після розрахунку було визначено, що фактичні значення параметрів виглядають наступним чином: $t_0=4,88$, $t_1=3,02$, $t_2=3,23$, $t_3=5,19$. За довірчим інтервалом $\alpha=0,05$, $f=65$ табличне значення t-критерію Стюдента дорівнює 2,00. Отже, оскільки фактичне значення t-критерію є більшим за його табличне значення, можна зробити висновок, що всі оцінки параметрів економетричної моделі є статистично значимими. Інакше кажучи, незалежні змінні, які були включені в модель дійсно впливають на залежну змінну, тобто фінансовий результат банку.

Отже, отримані оцінки параметрів економетричної моделі можна пояснити наступним чином: збільшення балансового капіталу банків на 1% збільшує їх фінансовий результат на 0,366%; збільшення інвестицій в цінні папери на 1% дає змогу збільшити фінансовий результат банків на 0,261%; зростання депозитів фізичних осіб на 1% збільшує фінансовий результат банків на 0,501%. Тобто, можна стверджувати, що одними з найосновніших показників, які впливають на фінансовий результат банківської діяльності, є розмір балансового капіталу банків, обсяги інвестицій в цінні папери та обсяги депозитних вкладень фізичних осіб. За допомогою побудованої економетричної моделі можна побачити вплив окремого внутрішнього фактора на фінансовий результат банків. Крім цього, було доведено, що фінансовий результат банківської діяльності частково залежить від його інвестиційної діяльності. На основі побудованої економетричної моделі можна здійснювати прогнозування фінансового результату українських комерційних банків.

2.2 Аналіз та оцінка інвестиційної діяльності банків в Україні на прикладі АТ «Альфа-Банк»

Для аналізу інвестиційної діяльності банків в Україні було обрано один з найбільших українських комерційних банків з міжнародним капіталом АТ «АЛЬФА-БАНК». Для початку варто розглянути основну характеристику обраного банку. Банк засновано 24 березня 1993 році, а з 2001 року банк здійснює свою діяльність під брендом «Альфа-Банк Україна». Банк належить до приватної інвестиційної холдингової компанії ABN Holdings SA (ABNH) з головним офісом у Люксембурзі [22]. Станом на 1 січня 2021 року 57,6% акцій АТ «АЛЬФА-БАНК» належать холдинговій компанії ABN Holdings (SA Люксембург) та 42,4% акцій належать компанії ABN Ukraine Limited (Кіпр). З 2001 році банк є учасником системи SWIFT та асоційованим членом системи VISA International. Крім цього з 2001 року «Альфа-Банк Україна» є членом ПФТС, яка є одним з найбільших організаторів торгів цінними паперами в Україні. АТ «АЛЬФА-БАНК» є постійним учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з 2 вересня 1999 року [22].

З 2018 року організаційно-правовою формою банку є акціонерне товариство. За даними Національного банку України станом на 1 квітня 2021 року активи банку становили понад 97,6 млрд. гривень. Станом на 1 січня 2021 року АТ «АЛЬФА-БАНК» має 210 відділень в Україні, обслуговує понад 1,5 млн. фізичних та юридичних осіб та має штат понад 6500 працівників. Головний офіс банку розташований у Києві за адресою: вул. Велика Васильківська, 100.

АТ «АЛЬФА-БАНК» здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України, на підставі банківської ліцензії має право надавати банківські послуги [23]. Акціонери банку здійснюють право власності на акції відповідно до законів України. Насамперед, АТ «АЛЬФА-БАНК» у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами «Про банки і банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок» та іншими нормативно-правовими актами України, особливо Національного

банку України. Банк, крім надання фінансових послуг, може здійснювати діяльність щодо інвестицій, випуску власних цінних паперів тощо [23].

АТ «АЛЬФА-БАНК» здійснило випуск простих іменних акцій на суму понад 287,3 млрд. грн., що дорівнює розміру його статутного капіталу. На сьогоднішній день банк займає провідні позиції у всіх сегментах банківського ринку, є одним з найстійкіших та найнадійніших українських банків та входить до десяти найбільших банків за обсягом активів [22].

З самого початку свого заснування та по сьогодні АТ «АЛЬФА-БАНК» є одним з провідних учасників на ринку цінних паперів України та проводить операції за наступними напрямками діяльності:

- торгівля державними та корпоративними облігаціями за власний рахунок та в інтересах клієнтів на фондовому ринку;
- операції з надання рефінансування під заставу цінних паперів з державними та корпоративними облігаціями;
- супроводження операцій з інвестування нерезидентів в облігації українських емітентів [22].

Очевидним є той факт, що розвиток інвестиційної діяльності банків, у тому числі АТ «АЛЬФА-БАНК», тісно пов'язаний зі здійсненням операцій з цінними паперами. На інвестиції в цінні папери українські комерційні банки за останній рік виділили близько 17% від загальних активів банків. На табл. 2.4 можна побачити динаміку вкладень у цінні папери та загальну суму активів банків за 2016-2020 рр.

Таблиця 2.4 Динаміка інвестиційної діяльності банків за 2016-2020 рр.

Показник	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Сума інвестицій у цінні папери, млн. грн.	270 702	275 342	234 069	208 589	307 741
Загальна сума активів, млн. грн.	1 274 732	1 350 403	1 367 163	1 493 298	1 822 841

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

На наступному рис. 2.3 можна побачити динаміку частки банківських інвестицій у цінні папери в загальних банківських активах.

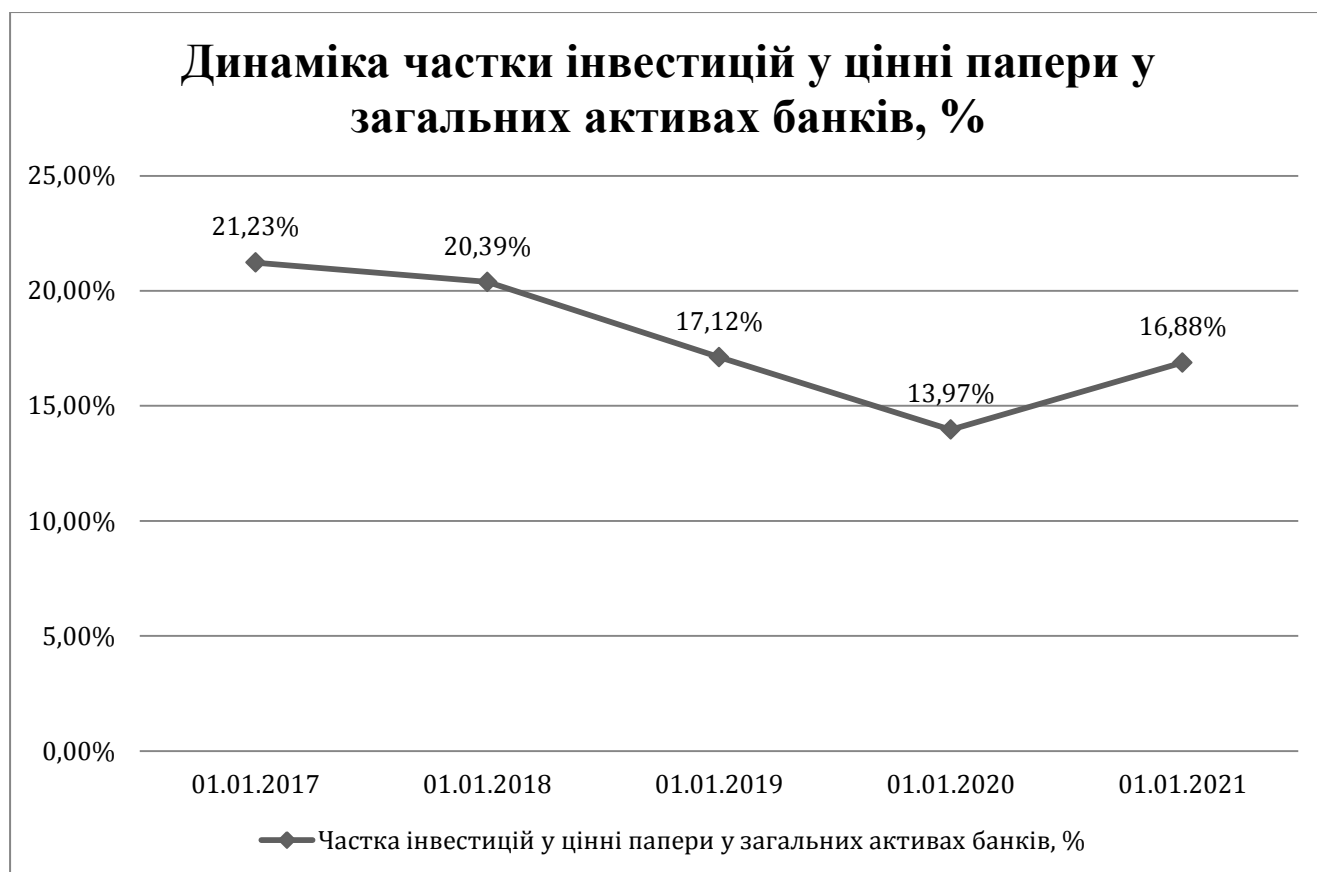


Рисунок 2.3 - Динаміка частки банківських інвестицій в цінні папери в загальних активах банків за 2016-2020 рр., у %

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

Отже, з отриманих результатів можна побачити, що протягом останніх років спостерігається негативна тенденція до скорочення частки банківських інвестицій у цінні папери, при цьому спостерігається зростання загальних активів банків в Україні. До того ж позитивним моментом є зростання частки інвестицій в цінні папери у загальних активах банків за останні два роки (з 13,97% у 2019 році до 16,88% у 2020 році).

Для аналізу інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», насамперед, варто розглянути структуру його активів, обсягу вкладень у цінні папери та обсягу наданих кредитів. На наступній табл. 2.5 можна побачити загальну структуру активів АТ «АЛЬФА-БАНК».

Таблиця 2.5 Загальна структура активів АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2017-2020

рр.

Показник	Рік		
	2018	2019	2020
Чисті активи, млн. грн.	60 287	71 909	97 593
Цінні папери, млн. грн.	2 201	8 967	12 287
питома вага, %	3,65	12,47	12,59
Надані кредити, млн. грн.	32 400	39 200	47 837
питома вага, %	53,74	54,51	49,02

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

На табл. 2.5 можна побачити позитивну тенденцію до збільшення загальної суми чистих активів. Так, протягом 2018-2020 рр. сума чистих активів АТ «АЛЬФА-БАНК» зросла на 62%. Крім цього, важливим аспектом є те, що питома вага цінних паперів у загальній структурі активів банку постійно зростає (з 3,65% у 2018 р. до 12,59% у 2020 р.), коли питома вага наданих кредитів протягом останніх двох років скорочується (з 54,51% до 49,02%). Можна зробити висновок, що протягом останніх років банк почав активно інвестувати у цінні папери, при цьому спостерігається тенденція до зниження частки кредитів у загальній структурі чистих активів банку.

Наступним аспектом дослідження інвестиційної діяльності банку є порівняння частки фінансових та частки реальних інвестицій. Зважуючи на те, що фінансові інвестиції складають значну частку інвестиційного портфеля, варто розглянути інвестиції банку у дочірні компанії та комерційну нерухомість як реальні інвестиції, що є досить поширеним методом аналізу. На табл. 2.6 наведена структура реальних та фінансових інвестицій АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2018-2020 рр.

Таблиця 2.6 Структура реальних та фінансових інвестицій АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2018-2020 рр., %

Рік	Питома вага фінансових інвестицій, у %	Питома вага реальних інвестицій, у %
2018	52,68	47,32
2019	80,95	19,05
2020	93,13	6,87

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

З вищенаведеної таблиці можна побачити, що протягом останніх років спостерігається тенденція збільшення питомої ваги фінансових інвестицій та відповідно зниження частки реальних інвестицій. Так, з 2018 р. питома вага реальних інвестицій скоротилася на 40,45% (з 47,32% у 2018 р. до 6,87% у 2020 р.). На нашу думку, це спричинено, насамперед, не вигідністю інвестування в нерухомість, тому даний напрям інвестування став нецікавим для АТ «АЛЬФА-БАНК».

Наступним кроком дослідження буде аналіз зміни інвестиційного портфеля обраного банку. На табл. 2.7 наведена структура інвестиційного портфеля АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2018-2020 рр.

Таблиця 2.7 Динаміка структури інвестиційного портфеля АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2018-2020 рр.

Показник, тис. грн.	Рік		
	2018	2019	2020
Інвестиції в цінні папери	2 200 385	8 968 568	12 286 827
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	0	7 000	7 000
Інвестиційна нерухомість	1 976 751	2 104 157	899 502
Загальний обсяг інвестицій	4 177 136	11 078 628	13 193 328

Джерело: складено авторами на основі даних [19].

Аналізуючи динаміку структури інвестиційного портфеля АТ «АЛЬФА-БАНК», можна спостерігати значне зростання загального обсягу інвестицій на 9 016 192 тис. грн. протягом 2018-2020 рр., що передбачає збільшення обсягу цінних паперів у складі інвестиційного портфеля банку. При цьому інвестиції в асоційовані та дочірні компанії протягом останнім двох років не змінилися, а інвестиції в нерухомість зменшилися на 1 204 655 тис. грн. (за 2019-2020 рр.).

Окрім цього, варто розглянути детальніше інвестиції банку у цінні папери. На наступній табл. 2.8 можна побачити структуру інвестицій АТ «АЛЬФА-БАНК» у цінні папери за 2019-2020 роки.

Таблиця 2.8 Інвестицій у цінні папери АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2019-2020 рр.

Цінні папери	Рік	
	2019	2020
Державні облигації номіновані в доларах США, тис. грн.	8 296 083	8 706 142
Державні облигації номіновані в гривнях, тис. грн.	452 120	2 724 748
Державні облигації номіновані в євро, тис. грн.	248 940	174 055
Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, тис. грн.	—	614 750
Боргові цінні папери небанківських фінансових установ, тис. грн.	—	101 384
Акції підприємств та інші цінні папери, тис. грн.	1 098	1 098
Балансова вартість інвестицій у цінні папери, тис. грн.	8 967 471	12 286 826

Джерело: складено авторами на основі даних [24].

Як можна побачити з вищенаведеної таблиці, основна значна частина інвестицій у цінні папери спрямована на державні облігації. Також, АТ «АЛЬФА-БАНК» почав активно інвестувати в боргові цінні папери місцевого самоврядування та небанківських фінансових установ. Протягом останніх двох років незначною є частка інвестицій у акції підприємств та інші цінні папери. Насамперед, даний факт пояснюється надійністю вкладення коштів у державні цінні папери, що в свою чергу страхує девальваційні ризики та зберігає процентний дохід. Крім цього, на сьогодні АТ «АЛЬФА-БАНК» є первинним дилером Міністерства фінансів України та займає лідируючі позиції на ринку цінних паперів. Тобто, можна зробити висновок, що інвестиційна діяльність АТ «АЛЬФА-БАНК», насамперед, характеризується позитивними змінами. Однак, попри це, на нашу думку, існує ряд важливих проблем, які пов'язані зі здійсненням інвестиційної діяльності банком та потребують вирішення.

2.3 Виявлення та аналіз проблем інвестиційної діяльності АТ «Альфа-Банк»

Актуальною проблемою сучасної економіки є постійний ріст конкуренції на ринку надання послуг, що спонукає банки до удосконалення фінансових результатів своєї діяльності. Так, ті з них, які бажають розвиватися в економічному середовищі країни і мати все більше споживачів своїх послуг, дуже чітко визначають власні цілі та засоби їх досягнення. Не виключенням є український комерційний банк АТ «АЛЬФА-БАНК», який активно бере участь у суперництві з іншими вітчизняними банками.

Здійснення та ефективне управління інвестиційною діяльністю є одним з основних факторів, який здатний підвищити конкурентоспроможність на ринку банківських послуг. Крім цього, важливо зазначити, що чим краще банк здійснює свою інвестиційну діяльність, тим успішнішим буде його функціонування. Завдяки цьому банк ефективніше використовує свої фінансові активи та покращує показники стійкості та ліквідності.

Аналіз інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК» дав змогу виявити проблеми, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Так, на сьогодні інвестиційна діяльність банку характеризується наявністю небагатьох, але все ж кількох важливих проблем, які перешкоджають покращенню здійснення його інвестиційної діяльності. Ці проблеми насправді є показовими для більшості банків України, які провадять свою інвестиційну діяльність.

Перш за все, в контексті проблем розвитку інвестиційної діяльності банків йдеться про низький рівень та посередню якість капіталовкладень вітчизняних банків і послаблення структури банківського капіталу загалом. Мається на увазі те, що українські банки (і зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК») не мають реальної можливості втілювати у життя інвестиційні програми чи проекти справді великого масштабу через свою значно обмежену ресурсну базу. Сюди ж варто віднести і чутливу проблематику щодо державно-приватного партнерства, яке насправді є ключовим, коли ми говоримо про великомасштабні інвестиційні проекти або програми. Відсутність необхідного фінансового ресурсу у банках та надмірна зарегульованість системи фактично унеможливають розвиток ефективної і справедливої конкуренції, яка дозволяла б якнайкраще забезпечувати реалізацію інвестиційних проектів або програм.

На нашу думку, ще однією з основних проблем інвестиційної діяльності є низький рівень довіри населення до банків. На сьогодні, хоч і зберігається тенденція до зростання рівня довіри населення до банків, вона все ще залишається на низькому рівні. На рівень довіри населення до банківської системи впливає значна кількість факторів, головним з яких є доволі нестабільна зміна курсу іноземної валюти. До основного фактору зростання курсу іноземної валюти, насамперед, варто віднести штучну девальвацію гривні Національним банком України для погашення дефіциту Державного бюджету [25].

Протягом останніх років спостерігається тенденція до зменшення кількості банків в Україні, тобто виведення неплатоспроможних банків з ринку надання банківських послуг, внаслідок чого, населення та суб'єкти господарювання втратили частину своїх грошових вкладів. Крім цього, довіра населення до банків

значною мірою залежить від чинників, які формуються на макрорівні (держави) та макрорівні (банку). До макроекономічних чинників, насамперед, варто віднести макроекономічну нестабільність та негативний досвід минулих років. Якщо говорити про Альфа-Банк, то за рейтингом 2021 року він знаходиться на 13 місці серед найнадійніших банків в Україні, що однозначно говорить про проблемність окремих аспектів його діяльності та можливість покращення наявної ситуації [26].

Наступна комплексна проблема інвестиційної діяльності майже всіх вітчизняних банків пов'язана з проблемами функціонування фондового ринку в Україні. Протягом останніх років в Україні спостерігається поступове зростання фондового ринку, зокрема фінансових операцій на ньому. Так, наприклад, станом на 1 травня 2021 року ПФТС склав 527,44 [27]. Однак, незважаючи на позитивні показники зростання, деякі експерти переконані, що фондового ринку як такого не існує в Україні. На їхню думку, в Україні на сьогоднішній день існує так звана платформа, яка призначена виключно для торгівлі ОВДП з метою покриття дефіциту в держбюджеті. Крім цього, можна побачити, що корпоративні цінні папери не користуються значним попитом на фондовому ринку цінних паперів. Позаяк, ми однозначно маємо нетривалий час існування такого ринку або «платформи», що разом з усіма іншими негативними аспектами його функціонування призводять до дуже малої кількості фінансових операцій та заниженої ліквідності самих цінних паперів.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати в інвестиційній діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», яка віддає перевагу виключно інвестиціям в державні облігації. Так, Третьякова О. В. зазначає, що основними проблемами функціонування фондового ринку в Україні є: на українському фондовому ринку існує значна потреба в інвестиційних ресурсах, що пов'язано, насамперед, з макроекономічною нестабільністю, обмеженою кількістю ліквідних інвестиційно привабливих фінансових інструментів, низькою ліквідністю та капіталізацією фондового ринку тощо [28].

Крім цього, до проблем фондового ринку варто віднести жорсткий валютний контроль та недосконалість законодавчої бази. І тут передовсім йдеться

про суттєвий регуляторний вплив з боку державних органів влади та НБУ, що сильно знижує конкурентоспроможність вітчизняних банків у їхній інвестиційній діяльності. Те ж саме стосується законодавства, адже саме воно є інструментом цієї регуляції.

Важливо також зазначити, що на фондовому ринку України відсутній високий платоспроможний попит, оскільки протягом тривалого часу ставалися випадки коли населення втрачало свої інвестовані кошти, що в свою чергу передбачає зменшення рівня довіри до банківських установ та зникає бажання інвестувати власні кошти. Відтак, на сьогоднішній день діяльність фондового ринку не спроможна виконувати повністю свої функції з акумулювання фінансових ресурсів та підвищення рівня економічного розвитку країни.

Одна з найважливіших проблем інвестиційної діяльності, яку варто виділити, пов'язана з економічними проблемами на макроекономічному рівні. Протягом останніх років спостерігається тенденція до зниження рівня інфляції в країні, що можна вважати позитивним аспектом, однак це не є гарантією того, що протягом наступних років дана тенденція збережеться. Окрім цього, існують значні ризики кредитування реального сектору економіки, які пов'язані з непрозорістю бізнесу, недостатністю власного капіталу, низькою якістю опрацювання бізнес-планів. Ресурсна обмеженість банків є однією з проблем їх функціонування, що перешкоджає повноцінному кредитуванню банків в сучасних умовах. До прикладу, на відміну від банків розвинутих країн, розміщення акцій банків має певний ряд обмежень, які пов'язані з низьким рівнем довіри інвесторів, відсутністю можливості використання коштів населення для формування акціонерного капіталу тощо [29].

До наступної проблеми варто віднести недосконалість нормативно-правової бази щодо здійснення та регулювання банківської діяльності. Як зазначає Івченко В. А, до одних з найголовніших недоліків законодавчої бази України варто віднести:

- правове регулювання здійснюється за допомогою значної кількості нормативно-правових актів;

- нормативна база часто змінюється і доповнюється, що в свою чергу ускладнює процес регулювання банківської діяльності;
- між чинними та спеціальними нормативними актами існує значна кількість протиріч, що тягне за собою неправильне застосування норм;
- відсутність єдиного нормативно-правового акту з банківської діяльності;
- попри наявність значної кількості нормативних актів, кількість спеціальних законів є недостатньою [25].

Отже, можна зробити висновок, що покращення здійснення інвестиційної діяльності банку АТ «АЛЬФА-БАНК» в основному стримується чинниками макроекономічного рівня. Тобто, важливим завданням на сьогодні є вирішення проблем на макрорівні, оскільки на мікроекономічному рівні безпосередньо вирішити наявні проблеми доволі складно. Однак, українському банку АТ «АЛЬФА-БАНК», з метою підвищення рівня ефективності здійснення інвестиційної діяльності, насамперед, необхідно проводити цільові заходи з метою уникнення інвестиційних ризиків, які будуть пов'язані з вищезазначеними проблемами.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід інвестиційної діяльності банків

Для більш детального розгляду проблематики обраного дослідження важливим є аналіз зарубіжного досвіду інвестиційної діяльності банків. Для аналізу було обрано інвестиційну діяльність банків Індії.

Загалом Індія є однією з найбільших країн та однією з найбільших економік сучасного світу. Банківська система Індії характеризується складною структурою, яка відрізняється від української. Індійські комерційні банківські класифікуються на банки державного сектора (18 банків), банки приватного сектора (22 індійських банки та 46 іноземних банків) та регіональні сільські банки (53 банки). Для індійської банківської системи є характерним домінування банків за участю держави, частка яких досягає 70% загальних активів. Протягом останніх років в індійській банківській системі спостерігається значимий ріст активів та пасивів банків, створення нових видів банківських установ для підвищення доступності банківських послуг для населення. Починаючи з середини 2010-х років, індійська економіка характеризується високою динамікою росту – в середньому семивідсотковий ріст ВВП кожного року. Тенденція розвитку банківської системи цілком відповідає тенденції розвитку економіки.

Індійські банки виконують важливу посередницьку функцію, мобілізуючи державні заощадження та спрямовуючи їх на виробничий капітал, сприяючи тим самим економічному зростанню країни. Банки мобілізують кошти переважно за рахунок депозитів та біля 78% загальних зобов'язань становлять саме депозити (2019 р.). Інші кошти вносяться за рахунок позик та власного капіталу. Однак, нас цікавить саме здійснення інвестиційної діяльності банками.

Інвестиційна діяльність банків Індії передбачає операції з різноманітними видами інвестицій. Насамперед, кожен банк повинен сформулювати свою

інвестиційну політику щодо здійснення інвестиційної діяльності. Загалом банківські інвестиції відповідно до їх класифікації поділяються на:

- державні цінні папери;
- акції;
- облігації;
- інвестиції в дочірні та спільні підприємства;
- та інші.

Банківські інвестиції, насамперед, забезпечують пом'якшення функцій кредитування, оскільки вони мають кращу ліквідність. Якщо є надлишок коштів, які не можуть бути використані для кредитування, банки можуть швидко інвестувати їх у цінні папери. Крім цього індійські банки отримують значний прибуток від своєї інвестиційної діяльності. Як і будь-який інший тип інвестицій, банківські інвестиції є схильними до інвестиційних ризиків, при цьому характер ризику змінюється залежно від виду інвестицій. Державні цінні папери несуть набагато менший ризик, ніж корпоративні цінні папери та акції. Тому комерційні банки Індії диверсифікують свої інвестиційні портфелі для зменшення ризику.

На наступній таблиці 3.2 можна побачити показники доходів індійських комерційних банків від кредитування та інвестиційної діяльності.

Таблиця 3.2 Показники рентабельності наданих кредитів та інвестицій

Роки	Рентабельність наданих кредитів	Рентабельність інвестицій
2018-2019	8,68	7,06
2017-2018	8,31	7,00
2016-2017	8,86	7,45
2015-2016	9,35	7,68
2014-2015	9,78	7,54

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Отже, як можна побачити, що не тільки кредитування є основною діяльністю банків, рентабельність інвестицій є близькою до рентабельності наданих кредитів. Однак, як зазначалося, прибутковість в обох напрямках

діяльності знижувалась протягом 2014-2018 років, що передбачає зменшення рентабельності, проте протягом останніх років спостерігається зростання даних показників.

Двома важливими співвідношеннями, яких дотримуються в індійських комерційних банках, є коефіцієнт наданих кредитів до депозитів (коефіцієнт CD) та коефіцієнт інвестицій до депозитів (коефіцієнт ID). Коефіцієнт CD показує частку депозитів, використаних для кредитування. Якщо коефіцієнт перевищує 100%, це означає, що кошти, крім депозитів, були використані для кредитування. З іншого боку, коефіцієнт ID показує частку депозитів, які використовуються для банківських інвестицій. На табл. 3.3 можна побачити динаміку даних коефіцієнтів серед різних груп комерційних банків.

Таблиця 3.3 Динаміка коефіцієнтів CD та ID серед груп комерційних банків Індії за 2017-2019 рр.

Банки	Коефіцієнт CD			Коефіцієнт ID		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017
Банки державного сектору	69.83	68.96	67.13	31.84	33.79	29.35
Приватні банки	88.26	88.36	86.54	32.35	33.57	33.34
Іноземні банки	68.18	70.93	71.39	65.90	63.16	51.50
Усі банки	75.34	74.16	73.03	33.52	34.90	32.86

Джерело: складено авторами на основі даних [31].

Тобто, в середньому коефіцієнт CD/ID у банках державного сектору становить 69/31. Приватні банки більше виявленні в інвестуванні, оскільки середній коефіцієнт становить 88/33. Таким чином, приватні банки отримують кошти, крім депозитів, також за рахунок запозичень. Іноземні банки дуже агресивні в інвестиційній діяльності, оскільки ці коефіцієнти в їхньому випадку дорівнюють 70/60, хоча інвестиції зросли більше у 2018 році. Загалом, середній коефіцієнт по усім банкам складає 74/34.

Банки залучають кошти в позики та інвестиції відповідно до своєї бізнес-стратегії. Хоча всі банки залучають кошти в позики та інвестиції, їх частка

варіюється від одного банку до іншого. Певна кількість перегруповання інвестицій передбачена законодавством. У той же час кредитування є основною діяльністю банків. У своїй діяльності та вибору напрямів діяльності комерційні банки Індії керуються своєю внутрішньою політикою. На табл. 3.4 зображено зведені показники усіх груп комерційних банків.

Таблиця 3.4 Динаміка частки позик та інвестицій у різних банківських секторах за 2017-2019 рр.

	Позики, у %			Інвестиції, у %		
	2019	2018	2017	2019	2018	2017
Банки						
Банки державного сектору	69	67	70	31	33	30
Банки приватного сектору	73	72	72	27	28	28
Іноземні банки	51	53	58	49	47	42
Усі банки	69	68	69	31	32	31

Джерело: складено авторами на основі даних [31].

В іноземних банках частка використання банківських коштів у позиках та інвестиціях є майже однаковою. Приватні банки віддають перевагу здійсненню позик (72%) порівняно з банками державного сектору, де цей коефіцієнт становить 69%.

Іншим досліджуваним аспектом є те, яку частку від загальної суми активів банки використовують у позиках та інвестиціях. На нижченаведеній таблиці 3.5 можна побачити структуру часток позик та інвестицій у загальних активах в різних банківських секторах.

Таблиця 3.5 Частка загальних активів, спрямованих на позики та інвестиції в різних банківських секторах на 2019 р.

Банки	% позик	% інвестицій	Усього
Банки державного сектору	58,31	26,59	84,90
Банки приватного сектору	62,80	23,02	85,82
Іноземні банки	37,54	36,28	73,82
Усі банки	58,49	26,02	84,51

Джерело: складено авторами на основі даних [31].

Банки державного та приватного секторів використовують майже 85% своїх загальних активів для надання позик та здійснення інвестицій, хоча співвідношення між цими частками відрізняється. У банках державного сектору частка позик становить близько 58%, у банках приватного сектору дещо вища - 63%. В іноземних банках обидва компоненти мають однакову частку на рівні 37%, порівнюючи з іншими секторами, частка позик є набагато меншою, ніж в індійських банках, а частка інвестиції знаходиться на вищому рівні. Загальна картина для всіх банків подібна до банків державного сектору, що дорівнює співвідношенню 58% та 27% між кредитами та інвестиціями відповідно.

Підсумовуючи результати, можна зробити висновок, що кошти, які генеруються банками, спрямовуються на інвестиції та позики пропорційно, однак, це залежить від індивідуальної політики кожного банку, нормативними положеннями та перспективами бізнесу. В Індії існують нормативні вказівки як для надання позик, так і для здійснення інвестицій, та банки повинні дотримуватися тих самих правил. Позики, які є основною діловою діяльністю

банків, становлять більшу частку розміщення коштів в індійських комерційних банках. З іншого боку, інвестиції є доповненням надання кредитів. Вони, крім виконання нормативних вимог, забезпечують пом'якшення ліквідності, їх легко повернути у разі потреби. Інвестиції є хорошим джерелом доходу від казначейських операцій, однак надання позик приносить більшу віддачу. Також спостерігається збільшення та зменшення відносної частки позик та інвестицій з кожного року без будь-якої стійкої закономірності. На рівні групи банки приватного сектору займають лідируючу позицію у збільшенні частки позик - близько 72%, а банки державного сектору - близько 69%. Іноземні банки займають більш агресивну позицію в інвестиційній діяльності завдяки кращому досвіду в цьому сегменті, бізнес-стратегіям та через існування перспектив розвитку бізнесу в країні.

3.2 Рекомендації щодо покращення інвестиційної діяльності АТ «Альфа-Банк»

Банківська інвестиційна діяльність характеризується наявністю різноманітних ризиків, пов'язаних зі зниженням ліквідності банку, його прибутковості та інших, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Одним з основним способів покращення здійснення інвестиційної діяльності банків є управління ризиками, їх мінімізація та можливе усунення. Для успішного здійснення банківського інвестування, зокрема інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», необхідно проводити певний ряд заходів, про які буде зазначено нижче.

Одними з важливих заходів є планування та контроль інвестиційної діяльності банку. До прикладу, інколи діяльність АТ «АЛЬФА-БАНК» характеризувалася відхиленням її планованих показників від фактичних. Тому задля уникнення цієї ситуації, за цими відхиленнями ведеться постійний контроль, який передбачає перевірку виконання фактичних результатів діяльності та їх порівняння з плановими показниками. Наступним етапом є проведення

аналізу та виявлення причин таких відхилень, розглядаються можливі наслідки та за потребою проводяться заходи з метою усунення наявних відхилень для покращення діяльності банку. Варто зазначити, що такі відхилення можуть виникнути у разі прорахунку в плануванні або під час прийняття управлінських рішень з питань інвестування. Тому для кожного банку, та зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК», контроль є одним з найважливіших заходів, який допомагає досягненню ефективної інвестиційної діяльності та сприяє виконанню планових показників.

Контроль банківської інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК» здійснюється на зовнішньому та внутрішньому рівнях. Зовнішній контроль передбачає перевірку контролюючих органів (НБУ, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку) та перевірку зовнішніх незалежних аудиторів [14]. Як щодо внутрішнього контролю АТ «АЛЬФА-БАНК», то він здійснюється з метою перевірки виконання інвестиційних планів. Перевірка здійснення інвестиційної діяльності передбачає її оптимізацію, яка включає в себе контроль за зростанням чи зниженням рівня показників та обраховує відхилення фактичних результатів інвестиційної діяльності від її планових. Отже, заходи з контролю та планування інвестиційної діяльності тісно пов'язані між собою, оскільки планування передбачає контроль за досягненням планових показників та результатів.

Наступними важливими заходами є регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності банку. Загалом здійснення ефективної інвестиційної діяльності певною мірою залежить від своєчасного реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах. В основному відхилення від планових результатів діяльності спричинені ризиками, які виникають в банку. Тому функція регулювання є необхідною з метою ефективного управління інвестиційними ризиками банку. Як вже було зазначено раніше, інвестиційні ризики поділяються на зовнішні та внутрішні. Контроль за зовнішніми ризиками є неможливим зі сторони банку, тому банку потрібно змінювати власну інвестиційну діяльність. Що стосується внутрішніх ризиків, то банк може

здійснювати контроль за їх змінами у внутрішньому середовищі та у разі їх виникнення мінімізувати можливі наслідки.

Заходи, що пов'язані із стимулюванням інвестиційної діяльності банків, зокрема діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», сприяють оптимізації процесу її здійснення. Тобто, сукупність заходів із стимулювання, насамперед, спрямовані на зростання інвестиційної активності банку. На макроекономічному рівні до основних методів стимулювання інвестиційної діяльності банків відносять:

- зниження рівня податкового навантаження банків, зокрема у напрямі довгострокового кредитування;
- зниження податкових ставок для банків, які інвестують в науковий та інноваційний розвиток;
- покращення умов страхування інвестиційних ризиків;
- перегляд та покращення системи іпотечних кредитів.

Ще одним важливим заходом ефективного здійснення інвестиційної діяльності, на який варто звернути увагу, є аналіз ефективності інвестиційних проектів банку. Здійснення такого виду аналізу передбачає визначення показників, які визначають ефективність інвестиційного проекту. Крім цього, аналіз ефективності інвестиційних проектів надає основну необхідну інформацію для прийняття рішень щодо інвестування цих проектів.

На нашу думку, для покращення інвестиційної діяльності банків, зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК», насамперед, необхідно переглянути структуру інвестиційного портфеля корпоративних цінних паперів. Орієнтація портфеля на цінні папери базових галузей та галузей промисловості, які мають високий результат ефективності своєї діяльності, є для банку найвигіднішими у сфері інвестування. Крім цього, ми пропонуємо при формуванні інвестиційного портфеля зосередити увагу на інвестуванні у облігації внутрішньої державної позики та інших зовнішніх боргових зобов'язань. Вибір напрямів інвестування у цінні папери має базуватися на глибокому дослідженні.

Отже, враховуючи аналіз інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», наступними кроками для оптимізації цього напрямку діяльності мають бути:

- Залучення фізичних осіб в інвестиційну діяльність банку. Як показує сучасна практика, населення більше інвестує власні кошти у депозити та нерухомість. Однак, варто зауважити, що на сьогодні існує тенденція до зниження облікової ставки, що в свою чергу впливає на зниження відсоткової ставки по депозитах. Тому населення, насамперед, має бути зацікавленим у пошуку альтернативних напрямів інвестування. Тобто, необхідним завданням для банку є врахування наявного становища та розробити привабливі інвестиційні програми для фізичних осіб.
- Активне надання консультаційних послуг, пов'язаних з інвестуванням. Можливість отримати якісну консультацію пов'язану з інвестуванням є обмеженою, що в свою чергу стримує розвиток інвестиційного портфеля банку. Тому, необхідним завданням є проведення заходів для залучення клієнтів та розширення клієнтської бази.
- Покращення системи заходів, спрямованих на ефективне здійснення інвестиційної діяльності банку. Насамперед, це стосується внутрішнього аудиту, завданням якого буде визначення ефективності контролю та аудит ризик-менеджменту діяльності банку.

Вищенаведені заходи допоможуть банкам, зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК», у виявленні та усуненні ризиків, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної діяльності банків. Також, застосування даних заходів сприяє здійсненню якісної оцінки інвестиційного становища банку, що в свою чергу сприятиме покращенню здійснення його інвестиційної діяльності.

На наступній табл. 3.1 можна побачити систематизовані рекомендації щодо покращення здійснення інвестиційної діяльності банків, зокрема діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК».

Таблиця 3.1 Рекомендації щодо покращення здійснення інвестиційної діяльності банків

Рекомендація	Пояснення	Очікуваний результат
Перегляд структури портфеля корпоративних цінних паперів	Орієнтація інвестиційного портфеля на цінні папери базових галузей та галузей промисловості, які мають високий результат ефективності своєї діяльності	Зростання дохідності інвестиційної діяльності та диверсифікація портфеля цінних паперів
Питома вага ОВДП у портфелі цінних паперів	Зосередження значної кількості інвестицій у ОВДП, оскільки вони є одними з найнадійніших фінансових інструментів для банку	Покращення показників інвестиційного портфеля банку
Залучення фізичних осіб в інвестиційну діяльність банку	Розробка привабливих інвестиційних програм для фізичних осіб	Зростання інвестиційної діяльності банку
Надання консультативних послуг, пов'язаних з інвестуванням	Розробка заходів, що сприятимуть залученню потенційних інвесторів	Залучення нових клієнтів та розширення клієнтської бази
Покращення системи заходів для ефективного здійснення інвестиційної діяльності	Залучення внутрішнього аудиту для визначення ефективності контролю інвестиційної діяльності	Якісний контроль за веденням інвестиційної діяльності банку

Джерело: складено авторами на основі даних [1].

Отже, вищенаведені рекомендації щодо покращення інвестиційної діяльності банків, зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК», сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності серед інших банків, розширенню клієнтської бази, підвищенню обсягу операцій з цінними паперами, що в свою чергу призведе до зростання дохідності банку.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження було виявлено, що інвестиційна діяльність відіграє важливу роль для банку та економіки країни в цілому. Саме інвестиції банку є запорукою успіху та розвитку кожного банку. Поняття банківських інвестицій визначається як вкладення коштів комерційних банків у рухоме та нерухоме майно, інтелектуальні цінності та цінні папери з метою одержання прибутку або (та) отримання певної іншої вигоди. Тобто, для забезпечення ефективного функціонування та збільшення доходів банкам необхідно здійснювати інвестиційну діяльність. Окрім цього, було з'ясовано, що інвестиційна діяльність банку здійснюється за допомогою обраної ним інвестиційної політики.

Проаналізувавши наукову економічну літературу було визначено, що на сьогодні існують різноманітні види банківських інвестицій. Основний поділ банківських інвестицій відбувається залежно від об'єкта інвестування, характеру участі в інвестиційній діяльності, періоду інвестування, джерел фінансування тощо. Важливо зазначити, що класифікації банківських інвестицій не є постійними, оскільки вони можуть змінюватися та доповнюватися. Однак, в основному існують дві основні форми банківських інвестицій – фінансові та реальні.

У результаті інвестиційної діяльності банку формується його інвестиційний портфель. Нами було з'ясовано, що інвестиційний портфель банку – це діяльність, що пов'язана з інвестування коштів банку на визначений термін в такі активи як: цінні папери, нерухомість та інші, ринкова вартість яких може зростати та приносити власнику дохід у вигляді процентів, дивідендів тощо. Структура інвестиційного портфеля банку складається з інвестицій у цінні папери та з прямих інвестицій банку. Основним завданням банку є здійснення аналізу структури та якості інвестицій, їх диверсифікація та отримання оптимального співвідношення їх ризиковості та прибутковості.

До основних інструментів управління та регулювання інвестиційної діяльності банку, насамперед, відносять нормативну та законодавчу базу. Нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності банків здійснюється за допомогою прийняття законів Верховною Радою, нормативний актів Кабінету Міністрів України, видання указів Президента, нормативних актів НБУ та Державної комісії з цінних паперів на фондовому ринку. Виконання головної мети нормативно-правової бази в системі регулювання банківської інвестиційної діяльності реалізується через виконання наступних цілей: забезпечення сталого розвитку банківської системи; обмеження монопольного контролю на ринку фінансових ресурсів; забезпечення конкурентоспроможності банків; активне стимулювання банківської інвестиційної діяльності. Тобто, основним завданням розвитку нормативно-правової бази є пристосування та вдосконалення умов інвестиційної діяльності банків до умов економічного розвитку.

Важливим аспектом дослідження був аналіз впливу інвестиційної діяльності банку на його фінансовий результат. Нами було з'ясовано, що фінансовий результат банку напряму залежить від його доходів, які в свою чергу залежать від обсягу наданих кредитів, інвестицій банку, структури його активів та розміру відсоткової ставки. Проаналізувавши показники фінансового результату комерційних банків, було виявлено, що протягом останніх років спостерігається позитивна тенденція до зростання прибутковості банків. Окрім, цього було визначено, що прибутковість та ефективність функціонування банків залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів. Однак, основна мета дослідження даного аспекту роботи – це аналіз внутрішніх факторів впливу, а саме його інвестиційної діяльності.

Отримавши результати економетричного моделювання, було з'ясовано, що фінансовий результат банку частково залежить від розміру його балансового капіталу, обсяги інвестицій в цінні папери та обсяги депозитних вкладень фізичних осіб. За допомогою проведеного дослідження можна побачити вплив окремого внутрішнього фактора на фінансовий результат банку.

Наступним етапом дослідження проблематика нашої роботи був аналіз інвестиційної діяльності банків в Україні. Для оцінки банківської інвестиційної діяльності було обрано український комерційний банк з іноземним капіталом АТ «АЛЬФА-БАНК», який є одним з провідних учасників на ринку цінних паперів. Після проведення аналізу інвестиційної діяльності обраного банку, було з'ясовано, що банк зацікавлений у збільшенні обсягів інвестиційної діяльності, оскільки протягом останніх років відбувається зростання вартості інвестиційного портфеля банку. Так, наприклад, питома вага цінних паперів у загальній структурі банку зростає з 3,65% у 2018 р. до 21,51% у 2020 році. Основні інвестиційні операції банку пов'язані з придбанням фінансових інвестицій, частка яких складає 95,86% на 2020 рік., при цьому обсяги реальних інвестицій постійно скорочуються. Основна значна частина інвестицій у цінні папери спрямована на державні облігації. Також, АТ «АЛЬФА-БАНК» почало активно інвестувати в боргові цінні папери місцевого самоврядування та цінні папери небанківських фінансових установ. Протягом останніх двох років незначною є частка інвестицій у акції підприємств та інші цінні папери. Попри існування позитивних тенденцій до здійснення активної інвестиційної діяльності, було виявлено, що наразі існує ряд деяких проблем, які можуть перешкоджати подальшому розвитку даного напрямку діяльності.

Аналіз інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК» дав змогу виявити проблеми, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Ці проблеми насправді є показовими для більшості банків України, які провадять свою інвестиційну діяльність. До основних проблем інвестиційної діяльності банків варто віднести:

- низький рівень та посередня якість капіталовкладень вітчизняних банків та послаблення структури банківського капіталу;
- низький рівень довіри населення до банків;
- проблеми функціонування фондового ринку;
- жорсткий контроль та недосконалість законодавчої бази;
- проблеми на макроекономічному рівні.

Отже, можна зробити висновок про розвиток інвестиційної діяльності банків, зокрема АТ «АЛЬФА-БАНК», в основному стримуються макроекономічними чинниками. Тобто, важливим завданням є вирішення наявних проблем на макрорівні, оскільки на мікрорівні безпосередньо вирішити ці проблеми доволі складно. Однак, українському банку АТ «АЛЬФА-БАНК», з метою підвищення рівня ефективності здійснення інвестиційної діяльності, насамперед, необхідно проводити цільові заходи з метою уникнення інвестиційних ризиків.

Для більш детального розгляду проблематики дослідження та можливості запозичення певного досвіду було здійснено аналіз зарубіжної практики здійснення інвестиційної діяльності банками. Для аналізу було обрано інвестиційну діяльність комерційних банків Індії. В ході дослідження було виявлено, що для індійської банківської системи є характерним домінування банків державного сектора (близько 70% банків). Індійські комерційні банки виконують важливу посередницьку функцію, мобілізуючи державні заощадження та спрямовуючи їх на виробничий капітал, сприяючи тим самим економічному зростанню країни. Для індійських банків, інвестиційна діяльність є пом'якшенням кредитування, оскільки вони мають кращу ліквідність. За наявності надлишку коштів банки можуть швидко інвестувати їх у цінні папери. Індійські комерційні банки отримують значний прибуток від своєї інвестиційної діяльності. Зазначимо, що державні цінні папери несуть менший ризик, ніж корпоративні цінні папери та акції. Тому комерційні банки Індії диверсифікують свої інвестиційні портфелі для зменшення ризику.

Отже, банківська інвестиційна діяльність характеризується наявністю різноманітних ризиків, пов'язаних зі зниженням ліквідності банку, його прибутковості та інших, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Одним з основних способів покращення здійснення інвестиційної діяльності банків є управління ризиками, їх мінімізація та можливе усунення. Підсумовуючи отримані результати, нами було запропоновано наступні рекомендації щодо покращення інвестиційної діяльності АТ «АЛЬФА-БАНК», які при цьому можуть використовуватися іншими банками:

- перегляд структури портфеля корпоративних цінних паперів;
- питома вага державних облігацій в портфелі цінних паперів;
- залучення фізичних осіб до інвестиційної діяльності банку;
- активне консультування клієнтів щодо інвестування;
- покращення системи заходів для ефективного здійснення інвестиційної діяльності.

Запропоновані нами рекомендації сприяють підвищенню конкурентоспроможності АТ «АЛЬФА-БАНК», розширять його клієнтську базу, підвищать обсяг операцій з цінними паперами, що в свою чергу призведе до зростання дохідності банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катан Л. І., Хорішко К. С. Інвестиції та інвестування як економічна категорія. *Ефективна економіка*. №11. 2011. С. 1-2
2. Музиченко Т. О. Інвестиції та інвестиційна діяльність: понятійний апарат. *Інноваційно-інвестиційна діяльність*. С. 161-167.
3. Капран В. І., Кривченко М. С., Коваленко О. К., Омельченко С. І. Банківські операції: навчальний посібник. Київ, 2006. 208 с.
4. Мороз А. М. Банківська енциклопедія. Київ, 1993. 330 с.
5. Мещеряков А. А., Лисяк Л. В. Фінансовий менеджмент у банках: навчальний посібник. Київ, 2006. 208 с.
6. Мельников А. Е. Теоретичні аспекти банківської інвестиційної діяльності: збірник наукових праць. №2(29). 2011. С. 110-116
7. Сало І. В., Криклій О. А. Фінансовий менеджмент у банку: навчальний посібник. 2007. 314 с.
8. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. Київ, 2004. 467 с.
9. Василенко Д. В. Особливості здійснення банківської інвестиційної діяльності в Україні. Київ, 2008. С. 248–255.
10. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 №1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
11. Ситник Н. С. Банківська система: навчальний посібник. Львів, 2020. 291 с.
12. Rose P.S. Commercial bank management: producing and selling financial services. 1995. 769 с.
13. Задихайло Д. В., Атаманова Ю. Є., Бойчук Р. П. та ін.. Господарське право: навчально-методичний посібник. Харків, 2012. 77 с.
14. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

15. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 №448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр#Text>.
16. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 №3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
17. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
18. Лютий І. Роль власного капіталу комерційних банків у реалізації інвестиційного потенціалу банківської системи України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 2(167). 2015. С. 24-29.
19. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
20. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua>.
21. Dougherty C. Introduction to econometrics. 2011. 573 p.
22. Офіційний сайт українського комерційного банку АТ «АЛЬФА-БАНК». URL: <https://alfabank.ua>.
23. Статут АТ «АЛЬФА-БАНК» на 11 січня 2021 року. URL: <https://alfabank.ua/storage/files/ustav-abu-16122020.pdf>.
24. Фінансова звітність АТ «АЛЬФА-БАНК» за 2020 рік. URL: <https://alfabank.ua/storage/files/finzvitnit-abpkf-za-2020.pdf>.
25. Ісхакова О. М., Горденко А. В., Пеня К. В. Рівень суспільної довіри до банківської системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №10. 2017. С. 114-117.
26. Незалежний журналістський бізнес-портал MIND. URL: <https://mind.ua>.
27. Офіційний сайт української фондової біржі «ПФТС». URL: <https://pfts.ua>.
28. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економічна наука*. №5. 2020 С. 103-107.
29. Циганова Н. В. Роль консолідації банків у формуванні ресурсних можливостей щодо забезпечення інноваційного розвитку економіки. С. 332-334.

30. Івченко К. А. Шляхи вдосконалення банківського законодавства України. *Актуальні проблеми політики*. №49. 2013. С. 237-245.
31. K. Kishore. Composition of loans and investments in Indian banks – an empirical study. *Journal of academic research in economics*. July 2020. P. 277-289.
32. Бородінова Ю. Ю., Тимошенко Н. Ю. Економічна сутність та значення інвестиційної політики. Київ, 2016. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/viewFile/73389/68766>.
33. Кравчук І. С. Особливості реалізації банками інвестиційної політики на ринку цінних паперів України: збірник наукових праць. №1. 2012. С. 198-211.
34. Ситник Н. С. Банківська система: навчальний посібник. Львів, 2020. 291 с.
35. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
36. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
37. Вовчак О. Д. Банківське інвестування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи. Київ, 2011. С. 93-94.
38. Побоча К. П., Білюк В. А., Гарник М. О. Сучасні тенденції та проблеми банківського інвестування в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. №41. 2020. С. 285-289.
39. Кисільова І. Ю., Лебедка В. С. Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності банку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. №6.2018. С.559-563.
40. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля*. №24. 2019. С. 51-58.
41. Смолінська С. Д., Самбірська О. Р. Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності банку. *Economics*. №2.2019. С. 115-116.
42. Мороз О. Активізація банківського інвестування в Україні. *Вектор*. 2015. С. 235-237.
43. Кривцун І. М., Савула І. Б. Перспективи розвитку банківського інвестування в контексті економічного зростання. С. 465-468.

44. Сарахман О. Аналіз фінансових результатів банків України у посткризовий період. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. № 20(1). 2013. С. 212-218.
45. Пересада А. А., Майорова Т. В. Управління банківськими інвестиціями: монографія. Київ, 2005. 388 с.
46. Васюренко О. В. Банківські операції: навчальний посібник. Київ, 2004. 324 с.
47. Рогальська Н. Г. Стратегічний аналіз кредитно-інвестиційної діяльності комерційних банків України. *Економічні інновації*. №54. 2013. С. 355-360.
48. Сомик А., Жуйков С. Сучасний стан та напрями стимулювання розвитку банківського інвестиційного кредитування в Україні. *Вісник Національного банку України*. №3. 2010. С. 28-34.
49. Микова М. С. Банківське інвестиційне кредитування юридичних осіб в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. №5. 2011. С. 208-216.
50. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи: монографія. Суми, 2009. 375 с.
51. Луців Б. Інвестиційна політика банків: навчальний посібник. Тернопіль, 2010. 266 с.
52. Мулик І. В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків: сутність та значення для економіки. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. №3. 2013. С. 85-91.
53. Кльоба Л. Г. Банківська інвестиційна діяльність на ринку цінних паперів. *Економіка та держава*. №6. 2016. С. 20-24.